

řádů jazyka, čehož využívá pro analýzu literárních děl. Avšak tím, že vnímá ženské tělo jako bližší původnímu světu sémiotická, a také neustálým polarizováním dvou modalit jazyka a z nich derivovaných opozic, jako je vědomí a nevědomí, sociální a psychické, kultura a příroda, nás pomalu ale jistě vtahuje do pasti. Tou je udržování stereotypních představ o rozdílech mezi muži a ženami a je v podstatě jedno, že ženy jsou v jejích konceptech zobrazovány v „lepší světlo“ než muži, protože v současných společnostech není příliš velká šance na to, aby se prosadilo alternativní vnímání stereotypních protikladů. S tím do jisté míry souvisí i její odlišování různých forem diskursů, které jsou sice vždy složeny z daných dvou modalit řeči, ovšem rozdíly mezi krajními formami (například mezi matematikou a básnictvím) jsou podle Kristevy zásadní. Jiní autoři či autorky naopak stírají rozdíly mezi různými diskursy a tvrdí, že vědecký diskurs se od literárního podstatně neliší, popřípadě že rozdíly mezi vědou a literaturou neexistují vůbec a upozorňují na významnou roli vyprávění v obou typech diskursů.

Největší výtky jsou obvykle směřovány vůči jazykovému projevu, který Kristeva používá. Ten je opravdu značně komplikovaný, plný nejasných pojmů, přešlé cizích slov nebo i slov běžných, ale používaných v nových, netradičních významech. Libuše Heczková tento styl psaní v doslo-

vu ke knize označuje poněkud eufemisticky jako „past našeho konvenčního čtení“. Podle mého názoru v této pasti mnoho zájemců o dílo Julie Kristevy uvízne. Jen velmi obtížně si totiž můžeme představit, jaký význam se skrývá v některých jejích větách a výrocích (např. „Tyto charakteristické rysy mateřského těla z ženy činí bytost tvořenou záhyby, určitou katastrofu bytí, kterou nelze zahrnout pod dialektiku trojice a její doplňky“ s. 228. I když by bylo možné vybrat téměř libovolnou větu jako ukázkou). Kristeva tak z okruhu svých potenciálních čtenářů a čtenářek vyřazuje celou „nevědeckou“ část společnosti, ale i tu část vědecké komunity, která tolik nehledá inspiraci v psychoanalytických koncepcích nebo prostě jen zastává názor, že i složité věci se dají vysvětlit přístupnou cestou a vytváření natolik specifického vědeckého jazyka vědce a vědkyně izoluje od reálného světa a jeho problémů. Kristeva tak sklídila kritiku za „dělání vědy“ z pozice bílých, heterosexuálních žen vyšší střední třídy, kterou ve svých pracích vůbec nereflektuje a nijak se vůči ní nevymezuje. Jazyk lásky bych tedy spíše než laickému čtenáři či čtenářce doporučila zájemcům a zájemkyním o psychoanalýzu a její využití v lingvistice a literární teorii nebo také příznivcům poststrukturalismu a francouzské filozofie. V obou případech je ovšem vhodné se na četbu předem připravit nějakou sekundární literaturou.

POLITIKA PRACOVNÍHO ŽIVOTA VIDĚNÁ OPTIKOU SOCIOLOGIE GENDERU A TEORIE INDUSTRIÁLNÍCH VZTAHŮ / Alena Křížková

EDWARDS, P., WAJCMAN, J. 2005. *THE POLITICS OF WORKING LIFE*. OXFORD: OXFORD UNIVERSITY PRESS.

Kniha australské profesorky sociologie Australian National University Judy Wajcman a britského profesora industrial relations Warwick University Paula Edwardse je velmi slibným projektem zejména pro neobvyklé spojení dvou vý-

znamných a přitom tematicky odlišně zaměřených autorů. Judy Wajcman, která v uplynulých letech působila i na několika evropských univerzitách, je socioložkou genderových vztahů a proslavila se zejména svou knihou *Managing Like*

vodajství, informační zdroje, dokumenty a Ake. Jednotlivé kategorie obsahují stovky odkazů na neziskové organizace, dokumenty, studijní texty, odborné konference, semináře atd. Proto vybírám k podrobnějšímu představení kategorii Lidská práva, která vedle odkazu na občanská práva, práva dítěte atd., nabízí rovněž podkategorie ženská práva. Zde je možné najít odkazy na informace o ženských právech, reprodukčních právech, rovných příležitostech mužů a žen. Kormidlo rovněž nabízí možnost vyhledávání – včetně návodu a průvodce vyhledáváním – a to jak v celé databázi, tak v jednotlivých kategoriích podle regionu, země, jazyka. Dále je také možné přidat odkaz. Celkově jsou stránky velmi přehledně zpracovány, s barevným odlišením věcných odkazů a odkazů na organizace. Stránky jsou v českém jazyce.

<http://www.kormidlo.cz> | **Hodnocení: ****1/2**

ČESKO PROTI CHUDOBĚ: Česko proti chudobě je kampaň koalice skupiny českých neziskových organizací z oblasti humanitární a rozvojové pomoci, vzdělávání a dobrovolnictví. V rámci celosvětové Globální výzvy k akcím proti chudobě (GCPA) se angažují především ve zvyšování informovanosti české veřejnosti a představitelů státní správy v podobě seminářů, diskusí, školení a přírodních akcí (např. balení veřejných budov do bílé pásky, která je celosvětovým symbolem kampaně). Zajímavou součástí kampaně je podpora ze strany veřejně známých osobností – herců, zpěváků atd. (v ČR např. zpěvák a herec Richard Krajčo nebo filozof Václav Bělohradský). Stránky jsou přehledně členěny a atraktivně graficky zpracovány – pro ilustraci jednotlivých cílů jsou použity ilustrace studentů grafické školy. Na horní liště se nachází skupina odkazů představujících kampaň – O kampani, osobnosti, které kampaň podpořily – Podpora, dále pak Kalendář, Články a Média. Nalevo jsou odkazy na Požadavky kampaně, Rozvojové cíle tisí-

a Man: Women and Men in Corporate Management (Řídit jako muž: Ženy a muži v managementu firem) (Polity, 1998), která měla zásadní význam pro ustavení tématu genderových vztahů v managementu organizací v rámci sociologie, a to jak z hlediska výzkumného, tak i teoretického. V roce 2004 vydala Judy Wajcman knihu *TechnoFeminism* (Polity, 2004), což jen dokládá její zaměření v rámci sociologie zejména na genderovou strukturu společnosti a její pevné místo ve feministické sociologii. V bibliografii Paula Edwardse nenajdeme žádnou publikaci, která by se explicitně zabývala genderovými aspekty vztahů na pracovním trhu. Spojení těchto autorů je zvláštní právě proto, že v rámci sociologie práce je optika genderové sociologie osamoceným ostrovem a důsledkem je, že naprostá většina publikací nebere perspektivu genderových vztahů v oblasti práce vůbec v úvahu nebo nanejvýše zařadí na konec své knihy kapitulu o významu genderových vztahů na trhu práce. Na druhé straně stojí směr genderové sociologie práce, jež považuje autory, kteří perspektivu genderu neberou při studiu pracovních vztahů v úvahu, za genderově slepé, a pro kterou je genderovost práce a pracovního trhu jeho integrální součástí, bez níž pracovním vztahům jednoduše nemůžeme porozumět.

Slibnosti tohoto autorského spojení odpovídá i základní myšlenka knihy, kterou autoři vyslovují jako ideu protikladů. Tato idea je v globálním kontextu, do něhož ji zasazuje, velmi ambiciózní, protože se vymezují oproti pracím, jež zkoumají pracovní trh staticky a pouze z jednoho úhlu pohledu. Cílem Wajcman a Edwardse je sledovat různé protikladné síly operující v současných organizacích, a to v různých směrech. Chtějí si všimnout jak vnitřních sil, vyjádřených požadavky zaměstnanců na autonomii a kontrolu, ale také vnějších sil v podobě společenských požadavků, jako je např. sociální odpovědnost firem (corporate social responsibility). To vše zasazuje do kontextu globálních změn na trhu práce, které zjednodušeně řečeno vytvářejí protikladné tlaky být zároveň stále racionální, ale také čím dál více v pracovních vztazích akceptovat i využívat iracionalitu. Hlavní-

mi tématy knihy mají být „stinné stránky moderní pracovní zkušenosti: krácení kariérních ambicí, tlaky na rodinný život, velké problémy s ambicemi pro participaci a pro posilování moci, tendence vytvářet riziko a rozhodovat iracionálním způsobem“ (s.V.) (překlad Alena Křížková).

Knihu je možné považovat za další přehledovou sociologickou učebnici, tentokrát s obsahem místy více či méně pojatým také z genderové perspektivy. První dvě kapitoly nabízejí úvodní vhled do sociologie trhu práce s důrazem na současné trendy a změny na trhu práce zejména v důsledku globalizace. Zdůrazněn je především rozrůzňující se charakter práce a její prolínání s identitou člověka, které rozšiřuje význam nejistoty pracovní pozice na integritu osobnosti; dále je zdůrazněn nárůst flexibility a také variabilita pracovní pozice v závislosti na sociálním statusu, genderu, etnické příslušnosti, věku a dalších charakteristikách. V zásadě jde o fenomén odcizení práce životu individua, které ji vykonává, ale zároveň o centralitu významu práce v životní strategii, o nárůst práce vyžadující vědní a myšlení a o nový fenomén emoční práce. Všechny tyto trendy jsou zkoumány z různých hledisek včetně genderového a základní otázkou je, jak se v závislosti na nich mění subjektivní pracovní zkušenost pracujících v jejich sociálním postavení.

Zhruba v první polovině knihy se autoři zabývají více mikroúrovní a ve druhé polovině makroúrovni pracovního trhu. Toto rozdělení má však i genderový aspekt. Zatímco v první polovině knihy je genderová sociologická perspektiva dobře integrována, ve druhé polovině se velmi rychle vytrácí, až postupně úplně chybí i tam, kde to přímo volá alespoň po zmínce o odlišných důsledcích určitých trendů vývoje pracovního trhu na muže a ženy. Téma kombinace pracovního a rodinného života a měnících se individuálních strategií a podmínek pro jejich plánování a realizaci je analyzováno ve třetí kapitole, kde je zřetelný rukopis Judy Wajcman. Opět jsou východiskem změny na globálním pracovním trhu s úvodní myšlenkou: „Dělají nové informační a komunikač-

ciletí, Koordinátory kampaně a Spolupracující organizace. Zastavíme se stručně u osmi Rozvojových cílů tisíciletí, které v roce 2000 na Summitu tisíciletí definovala Organizace spojených národů. K těmto cílům se kromě odstranění chudoby a hladu, dosažení základního vzdělání pro všechny (s důrazem na chlapce i dívky), snížení dětské úmrtnosti, boji s HIV/AIDS, zajištění udržitelného rozvoje a budování celosvětového partnerství pro rozvoj řadí také zlepšení zdraví matek – snížení mateřské úmrtnosti (cíl 5.) a prosazení rovnosti pohlaví a posílení role žen ve společnosti (cíl 3.), v jehož rámci mělo být do roku 2005 dosaženo odstranění nepochopitelnosti pohlaví v základním a středním školství a do roku 2015 na všech vzdělávacích úrovních. Je zajímavé, že přes svou obecnou proklamaci (a očividné nesplnění) se rozvojové cíle milénia zabývají pouze jednou z mnoha oblastí, v níž je nutné prosadit rovnost mužů a žen – zcela například opomíjejí oblast politiky a veřejného života obecně! Stránky jsou v českém jazyce.

<http://www.ceskoprotichudobe.cz> | **Hodnocení:***** 1/2

UNIE KŘEŠŤANSKÝCH ŽEN: Unie katolických žen (dále UKŽ) je občanské sdružení, které vzniklo v roce 1992 a navazuje na činnost předválečné Unie katolických žen a dívek. UKŽ je úzce provázána s katolickou církví (přímá účast katolických duchovních na činnosti organizace) a usiluje o sdružování žen na křesťanské platformě, jejich vyšší informovanost, podporu a sebevzdělávání, pomoci jim „přijímat svou odpovědnost za rodinu, duchovní společenství i za celou současnou společnost v duchu křesťanských tradic“ (Stanovy UKŽ). UKŽ dále vyvíjí snahu o proměnu postojů české veřejnosti ke křesťanským hodnotám (např. potřebám lidského života), reprezentuje názory křesťanský orientovaných žen ve veřejném procesu a usiluje o prosazování rovných příležitostí na všech úrovních politického života. Nedílnou součástí činnosti UKŽ je i mezinárodní spolupráce a praktická pomoc – Poradna pro ženy.

ní technologie hranici práce/rodina více propustnou tím, že se práce stává úlohou, která může být vykonána na téměř jakémkoli místě?“ (s. 44). Flexibilita místa a času výkonu práce má za následek zpochybnění jasné dělicí čáry mezi pracovním a soukromým životem, na kterém byla vystavěna instituce manželství. Tato myšlenka vtahuje pozornost autorů více do propojení pracovního a rodinného života a teorií, které zdůrazňují „klouzání“ rodinného a pracovního času, ale i hodnot těmto sférám připisovaných. Téma shrnuje myšlenka, která by měla být důležitým poselstvím pro sociology práce: „Jakákoli analýza práce a zaměstnání, která je odděluje od rodiny a domova, je hluboce vadná“ (s. 63).

Dalším tématem, kde je genderová perspektiva integrována, je téma organizační kariéry, jež je vlastní Judy Wajcman, která zde evidentně čerpá ze svých výzkumů a publikací na téma své nejslavnější knihy *Řídit jako muž*. Opět je zde východiskem globální změna v organizačním životě směrem od klasického typu lineární kariéry v rámci jedné organizace, ve které byl velmi důležitý věk a která v podstatě vylučovala ženy, ke kariéře jako individuálnímu projektu („career as a project of the self“, s. 72), jež je také důsledkem přechodu od byrokratického k podnikatelskému stylu řízení. Tento trend spolu nese individualizaci kariéry v důsledku nárůstu nejistoty práce a moci organizací určovat lidské biografie a oddělení organizačních a podnikových zájmů od zájmů pracovníků. Pracovníci chápou organizace spíše instrumentálně než jako autoritu, organizace jsou příležitostmi pro získání zkušenosti zapadající do celoživotního kariérního projektu. Tyto změny mají silný genderový význam: „původní idea kariéry je zakotvená v maskulinních organizačních kulturách“ (s. 76). Tyto změny umožnily vstup žen do organizační hierarchie a managementu organizací, což vedlo některé autory ke dvěma typům závěrů: 1. styl řízení organizací se mění ve směru více femininních charakteristik, kterým se budou muset přizpůsobit i muži; 2. ženský a mužský styl řízení se výrazně liší. Wajcman a Edwards však tvrdí, že tyto představy byly pouze iluzí a že „realita manažerské praxe vy-

žaduje, aby se obě pohlaví konformovala s tvrdým „macho“ stereotypem „řídít jako muž“ (s. 83).

Další dvě kapitoly se soustředí na definice a měření výkonu v rámci organizací a na organizační moc. Podle autorů je řízení výkonu v organizacích typem rituálu a zároveň základní myšlenkou tohoto tématu je pro ně požadavek, že by měly existovat formálně předepsané standardy s cílem dát pracovníkům jasně najevo to, co je od nich očekáváno (s. 90). Wajcman a Edwards upozorňují na to, že „jakákoli organizační praktika může mít nezamýšlené důsledky“, protože důležitou roli hraje jazyk a očekávání, která mohou činit některé praktiky přijatelné a jiné nelegitimní (s. 94). Řízení výkonu v organizacích popisují jako proces sociálního konstruování pravidel, kdy pracovníci mají možnost volby a pravidla generuje proces jejich interakce. V šesté kapitole jsou organizace chápány jako struktury moci a moc je „schopnost kontrolovat vzorce sociální interakce“ (s. 116). Tak např. pracovní právo udržuje genderovou dělbu práce tím, že přináší určitý typ ochrany žen a udržuje je více spjaté s domácností a tím udržuje i určitý typ mocenských vztahů mezi ženami a muži. Uplatňování moci v organizacích prostřednictvím interakcí a diskursů je ilustrováno na příkladu sexuálního obtěžování, kdy „i například iniciátor může být chycen v existujících diskurzech a cítit, že sexuální obtěžování je přijatelné, nebo dokonce očekávané“ (s. 121).

Sedmá kapitola převrací *Politiku pracovního života* do makroekonomické roviny. Tento převrat s sebou nese vymizení genderové perspektivy z celého ambiciózního projektu zachycení současných trendů na pracovním trhu. Makrozkoumání pracovních vztahů začíná tématem risku a chyb v organizačním rozhodování, které mají více či méně katastrofické následky. Důležitá je otázka technologií, které se mohou stát politickým nástrojem v kapitalistické kultuře založené na vědění.

Poslední třetina knihy se zabývá otázkou vytváření trhu v globální společnosti a globalizací jako promyšleným projektem nebo nevyhnutelným důsledkem vývoje společnosti. Autoři popisují některé teorie vývoje kapitalismu a va-

Stránky jsou přehledně členěny a obsahují odkazy na základní okruhy činnosti UKŽ: O nás – představení a historie vzniku organizace, Stanovy, Organizační struktura členství, Z činnosti, Výroční zprávy, Ekumenická spolupráce, Mezinárodní spolupráce, Spolupráce v rámci ČR, Křesťanská poradna pro ženy, Projekty, Fotogalerie, Babyka – časopis UKŽ a Kontakt. Zastavím se stručně u jedné z aktivit UKŽ – Křesťanské poradny pro ženy (dále KPŽ). KPŽ byla založena v roce 1999, funguje dvakrát týdně na pražském telefonním čísle a zajišťuje bezplatnou pomoc na bázi dobrovolnic a spolupráce s panelem odborníků a odborníků (lékaři, psychologové, psychiatři a psychoterapeuti, kněží a právníci). Stránky prezentují zajímavou analýzu činnosti poradny – okruhů problémů, s nimiž se klientky (a klienti) na poradnu obracejí: domácí násilí, ztráta zaměstnání, diskriminace na pracovišti a v rodině, zdravotní problémy, životní orientace, drogy, ochrana nenarozeného života a hospicová péče. KPŽ klade důraz na fakt, že služby jsou poskytovány bez ohledu na rasu, pohlaví, náboženskou orientaci nebo církevní příslušnost, formulace cílů však poukazuje na křesťanský charakter služby a tím jsou dané i nabízené možnosti řešení určitých životních otázek (např. zmíněná ochrana nenarozeného života). Stránky jsou přehledně graficky členěny a jsou v českém jazyce.

<http://www.katolickezeny.cz> | Hodnocení:***

Na závěr bych opět ráda zdůraznila, že výčet zde uvedených stránek není a nemůže být úplný. V příštím čísle Vás seznámíme s dalšími zajímavými stránkami a odkazy. V případě, že o některých víte a domníváte se, že bychom se jim mohly věnovat v příštím čísle, zašlete prosím adresu stránky na níže uvedenou adresu. Samozřejmě je možné zaslat také případné komentáře, kritiky či návrhy.

petra.rakusanova@soc.cas.cz

rianty kapitalismu ve světě a dále si kladou otázku, jak je kapitalismus a práce v rámci kapitalistického režimu ovlivňována procesem globalizace. Globalizaci považují zejména za proces rostoucí ekonomické integrace národních ekonomických systémů, která je řízena především třemi hlavními skupinami organizací: transnárodních těles jako WTO (Světová obchodní organizace), národních států a multinárodních firem (s. 230). Analyzovány jsou různé teorie a mýty o globalizaci a Wajcman a Edwards sami chápou globalizaci jako neuniformní proces, který není nevyhnutelný a snaží se ji analyzovat tím, že ji různými způsoby zpochybňují. Genderový aspekt je v rámci tématu globalizace podchycen pouze okrajově velmi obvyklým způsobem a známými argumenty o feminizaci práce a nerovnostech (a vztazích vykořisťování) mezi ženami v zá-

vislosti na etnické a třídní příslušnosti. Toto omezení však svědčí o tom, že sociologie genderových vztahů nedošla ve zkoumání těchto vztahů na globální úrovni příliš daleko a do hloubky problémů.

Politika pracovního života by mohla být považována za genderově integrovanou přehledovou sociologickou publikaci – učebnici – o současném dění na trhu práce. Integrovanost genderové perspektivy má však v knize svá úskalí a nedostatky, které je možné přičítat právě neobvyklosti toho přístupu a spolupráci autorky z oblasti genderové teorie trhu práce a sociologa industrial relations, jinak publikujícího bez zvláštního důrazu na genderovou optiku. Přesto jde o vydařený pokus v rámci sociologie, které dosud není vlastní prolínání autorů a přístupů s takovým tematickým zaměřením.

HARTMAN, S. M. 2004. *THE HOUSEHOLD AND THE MAKING OF HISTORY: A SUBVERSIVE VIEW OF THE WESTERN PAST.*

CAMBRIDGE: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS. / Marcel Tomášek

V centru pozornosti studie Mary S. Hartman stojí rodinný model, který je v evropské historické demografii obvykle označován jako *západní model*. Pro tento model je charakteristický pozdní věk vstupu do manželství u žen a odlišuje se od historicky převažujícího agrárního modelu spojeného se vstupem do manželství v nízkém věku (často ještě v pubertě), zpravidla s mužem o 7–10 let starším, na základě dohody mezi rodinami a nastěhováním se páru k manželově rodině. V agrárních společnostech jen málo lidí, ať již mužů nebo žen, žije samostatně. Genderové role jsou jednoznačně určeny a jsou immanentně zabudovány ve struktuře rodiny a domácnosti. Přesto se v severozápadní Evropě od pozdního středověku prosazuje model odlišující se od této normy. V současné době se v západní Evropě ženy vdávají relativně pozdě a věkem se příliš neliší od svých partnerů, jejich svazky jsou výsledkem auto-

nomního jednání a souhlasu a vedou spíše než ke sloučení s manželovou rodinou k utvoření oddělené domácnosti. Zároveň mnohem větší část společnosti zůstává mimo manželské svazky (mezi 10–20 % populace – více žen než mužů). Kontinuita této jisté „neupevněnosti“ doprovázející *západní model* je podle Mary S. Hartman rozpoznatelná až do současnosti. Narůstající rozvodovost, akceptace rodičovství mimo manželské svazky a diskuse o uznání homosexuálních svazků jsou integrální součástí vývojové linie tohoto *západního modelu*.

Mary S. Hartman odkazuje na práce Johna Hajnala z 60. let a rozvíjí jeho argumentaci o pozdním vstupu do manželství a utváření domácností jako závažném faktoru společenské změny vzhledem ke společenským, politickým a ekonomickým funkcím, které domácnost měla ve společnostech v průběhu historie. Právě v narůstajícím

ARCHIV MEDARD V SOCIOLOGICKÉM ÚSTAVU AV ČR / Tomáš Čížek¹

Na konci minulého roku se novou součástí Sociologického ústavu stal archiv MEDARD. Jeho jméno, pro někoho možná zvláštní, je zkratkou a přesmyčkou vzniklou z pojmenování: **D**igitální **A**rchiv **M**ěkkých **D**at. Náplní archivu je ukládání, správa a poskytování kvalitativních dat. Medard je jedinou fungující institucí na území České republiky, která se touto činností zabývá. Historie našeho archivu začala v roce 2000, kdy byl založen jako součást Virtuálního institutu². Instituce kvalitativního archivu nebyla a není v sociálních vědách příliš obvyklá, na rozdíl od archivů, které ukládají data statistického rázu. Jediným opravdu fungujícím archívem je britský projekt Qualidata (<http://www.esds.ac.uk/qualidata/>), který je i vzorem pro všechny podobně zaměřené instituce, tedy také pro archiv MEDARD. Během pěti uplynulých let byla sociologické obci představena myšlenka sdílení dat v oblasti kvalitativního výzkumu, diskutovalo se o technických, metodologických a hlavně legislativních problémech spojených s výzkumným procesem a samotnou archivací. Všechny tyto výstupy mohou zájemci najít na našich internetových stránkách. Základní infrastruktura archivu je již vybudována, zbývá to hlavní: naplnit archiv takovým množstvím tematicky různých výzkumů, aby se stal pro výzkumníky a výzkumnice atraktivní jak pro využívání, tak i ukládání datových souborů. Na následujících řádcích bych rád představil fungování archivu a problematiku, jíž se zabývá.

Archiv ukládá data výhradně v digitální formě. Toto opatření představuje mnoho výhod z hlediska správy dat a jejich dalšího poskytování. Ukládání dat nezabírá příliš mnoho úložného prostoru a je možná vzdálená komunikace s klienty archivu (e-mail, internet), nejsou nutné osobní návštěvy. Archivovat se dají všechna data, která je možno převést do digitální podoby. Naše pracoviště disponu-